

KAUNAS UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
LITHUANIAN SPORTS UNIVERSITY
ŠIAULIAI UNIVERSITY

VALENTINA DEMIDENKO

**EDUCATIONAL FACTORS OF FORCED MIGRANTS'
INTEGRATION INTO SOCIETY**

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Education S 007

2019, Kaunas

This doctoral dissertation was prepared at Kaunas University of Technology, Faculty of social science, arts and humanities Department of education during the period of 2013–2019.

Scientific Supervisor:

Assoc. Prof. Dr. r. Edita ŠTUOPYTĖ (Kaunas University of Technology, Social sciences, Education, S 007).

Editor: Violeta Meiliūnaitė (Publishing Office “Technologija”)

Dissertation Defence Board of Education Science Field:

Prof. Dr. Brigita JANIŪNAITĖ, Kaunas University of Technology, Social sciences, Education, S 007 – **chairman**;

Prof. Dr. Habil. Vytautas GUDONIS, Šiauliai university, Social sciences, Education, S,007;

Prof. Dr. Habil. Palmira JUCEVIČIENĖ, Kaunas University of Technology, Social sciences, Education, S 007;

Prof. Dr. Velta LUBKINA, Rezekne Academy of Technologies, Social sciences, Education, S 007;

Prof. Dr. Romualdas MALINAUSKAS, Lithuanian Sports University, Social sciences, Education, S 007.

The official defence of the dissertation will be held at 10 a.m. on 20 of June, 2019 at the public meeting of Dissertation Defence Board of Social science, Education Science Field in Rectorate Hall at Kaunas University of Technology.

Address: K. Donelaičio St. 73-402, 44249 Kaunas, Lithuania.

Tel. no. (+370) 37 300 042; fax. (+370) 37 324 144; e-mail doktorantura@ktu.lt.

Summary of doctoral dissertation was sent on 20 of May, 2019.

The Dissertation is accessible at the Library of Kaunas University of Technology (Donelaičio 20, Kaunas), at the Library of Šiauliai University (Vytauto 84, Šiauliai) at the Library of Lithuanian Sports University (Sporto 6, Kaunas).

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
LIETUVOS SPORTO UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

VALENTINA DEMIDENKO

**PRIVERSTINIŲ MIGRANTŲ INTEGRACIJOS VISUOMENĖJE
EDUKACINIAI VEIKSNIAI**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, Edukologija S 007

2019, Kaunas

Disertacija rengta 2013-2019 metais Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultete Edukologijos katedroje.

Mokslinis vadovas:

Doc. dr. Edita ŠTUOPYTĖ (Kauno technologijos universitetas, Socialiniai mokslai, Edukologija, S 007).

Redagavo: Violeta Meiliūnaitė (Leidykla “Technologija”)

Socialinių mokslų, edukologijos mokslo krypties disertacijos gynimo taryba:

Prof. dr. Brigita JANIŪNAITĖ Kauno technologijos universitetas, Socialiniai mokslai, Edukologija, S 007 – **pirmininkas**;

Prof. habil. dr. Vytautas GUDONIS Šiaulių universitetas, Socialiniai mokslai, Edukologija, S 007;

Prof. habil. dr. Palmira JUCEVIČIENĖ Kauno technologijos universitetas, Socialiniai mokslai, Edukologija, S 007;

Prof. dr. Velta LUBKINA Rezeknės technologijų akademija, Socialiniai mokslai, Edukologija, S 007;

Prof. dr. Romualdas MALINAUSKAS Lietuvos sporto universitetas, Socialiniai mokslai, Edukologija, S 007.

Disertacija bus ginama viešame Socialinių mokslų, edukologijos mokslo krypties disertacijos gynimo tarybos posėdyje 2019 m. birželio 20 d. 10 val. Kauno technologijos universiteto Rektorato salėje.

Adresas: K. Donelaičio g. 73-402, 44249 Kaunas, Lietuva.

Tel. (370) 37 300 042; faks. (370) 37 324 144; el. paštas doktorantura@ktu.lt.

Disertacijos santrauka išsiųsta 2019 m. gegužės 3 d.

Su disertacija galima susipažinti internetinėje svetainėje <http://ktu.edu> ir Kauno technologijos universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 20, 44239 Kaunas), Šiaulių universiteto bibliotekoje (Vytauto 84, Šiauliai), Lietuvos sporto universiteto bibliotekoje (Sporto 6, Kaunas).

Introduction

The relevance of the research and the research problem

The global trends in migration patterns adjust not only the socio-political and economic environment but also the field of education. International migration processes have been triggering new trends at the national level – Lithuanians have been emigrating whereas representatives of historically unusual nations from Afghanistan, Syria, China, Iraq, Pakistan, Africa and the Caucasus republics have been arriving in Lithuania. International and national trends demand for the search of educational mechanisms so that to promote the integration of new ‘non-traditional’ participants (forced migrants) in the social life and education system.

The process of forced migrants’ integration is one of the objects actively studied in the field of scientific research. However, researchers interested in integrating forced migrants highlight the issue of the dominance of fragmentary research in this field of research (Hollifield *et al.*, 2002; Fazel, Wheeler, Danesh, 2005; Žydžiūnaitė, 2012). Studies are commonly carried out within the framework of European Union Structural Funds or United Nations Refugee Fund-funded projects, they are mostly one-way, short-term and segmental, and thus provide inconsistent and trivial information (Hollifield *et al.*, 2002; Žydžiūnaitė, 2012). Another cause of the inadequacy of researches is that the integration process is not sufficiently thoroughly analyzed from the educational point of view – as a rule, scientific researches focus on aspects of forced migrants’ integration into the formal education system. There is lack of research seeking to disclose learning and teaching as an integral part of the forced migrants’ integration process. Education is a coherent approach to lifelong learning, which is an integral part of human socialization and integration.

During the analysis of forced migrants’ integration, it is important to build the concepts of human development in the society. In this context, integration is understandable as a mutual process of forced migrants and society (these are local communities) interaction (Reicher, Hopkins, 1996; Korac, 2001; Martikainen, 2005; Bowskill, 2007; Varsaver, 2007; Žydžiūnaitė, 2012; Bartkevičienė, 2015). It should be noted that this integration process is inseparable from teaching and learning (Bartkevičienė, 2015), Moser (2012), Žydžiūnaitė (2012), Merrice (2007), Štuopytė (2009), Salino and Muller (1999), Hek (2005). In the learning process, migrants meet the educational needs necessary for their integration into the society, and the society gets prepared for their integration. Education, in turn, is inseparable from the context – it takes place in the social environment. Knowledge and competences are often the result of participation in society (its local communities), and community-based

learning is recognized as one of the most effective ways of reducing social exclusion and promoting integration through forced migrants (Stubbs, 2008; Moser 2012; He, Bettez, Levin 2015–2017).

Summarizing the above, ***the main research questions of the thesis are:*** What are the peculiarities of integration of forced migrants into the society? What educational factors determine the successful integration of forced migrants into the society?

Object of the research: educational factors of integration of forced migrants into the society.

Aim of the research: to reveal the educational factors affecting integration of forced migrants into the society.

Objectives of the research:

1. To conduct theoretical analysis of the peculiarities of forced migrants as a social group.
2. To uphold the theoretical model of educational factors of integration of forced migrants into the society.
3. To develop a methodology for the study of educational factors for integration of forced migrants into the society.
4. To identify the educational factors impacting the integration of forced migrants into the society.

Methodology

The research was based on the following theories and conceptions:

- **Social cognitive theory** (Bandura, 2009) – Human functioning in a new environment is explained by triadic interdependence: behavior, cognitive and other personal factors and environmental events act as determinants interacting with one another. The nature of humans is defined by the basic abilities: a) symbolizing; b) forecasting ability; c) internal regulation ability; d) ‘reflection’ of self-awareness; e) ‘human nature’s plasticity’. In the context of the study of educational factors, Bandura (2009) describes the ‘changing ability’ which is closely related to the forced migrants’ ability to learn by observing the behavioral patterns demonstrated in the society.

- **The theory of the ecological system of human development** (Bronfenbrenner 1977, 1986, 1994) analyzes human development and socialization processes in the context of the systems, while isolating several levels of interactions between the individual and the systems: microsystem,

mesosystem, exosystem, macrosystem and chronosystem. Individual biological, cognitive and emotional aspects are closely related to social factors in the systems. Levels of educational factors for the forced migrants' integration are modeled based on Bronfenbrenner's human ecological development theories.

- **The concept of self-esteem** (Spinelli, 2005; 2014). Given that the integration of forced migrants on the conceptual level inevitably relates to individual phenomenological experience (IMO, 2004), this study is based on Spinelli's concept experience. The concept emphasizes that the formation of a person's self occurs when experience is expressed in a worldview in the form of sedimentation. In this way, the worldview of forced migrants can be shaped and changed by acquiring new experience, or maintained by rejecting the new facts of reality: denying new information or experience and withdrawing from it. The rigidity of the worldview provides stability, but, over the time, it can estrange the individual from the vital need for change, the acquisition of new skills and integration.

- **Berry's theory of acculturation** (1997, 2003, 2011) analyzes the processes of interaction between the dominant society and the minority group/person. In the context of forced migrants and their host society, according to Berry, there are several ways of relationship: assimilation, integration, segregation and marginalization. For successful integration of forced migrants, it is fundamental that both cultures (i.e., the dominant culture and the minority culture) change their behavior and attitudes in the interaction process. It should be noted that integration could be aimed at forced migrants if the host society is ready to accept them. Thus the integration of forced migrants is reciprocal – it is manifested not only in the process of integrating and educating but also in preparing the society.

- **The concept of social integration by Engerbensen** (2003) interprets the mutual integration process through functional, moral and expressive dimensions. The idea of the concept is that, in the process of integration into the society, forced migrants would not only function independently, but would also take over the social and legal norms of the host society; they would also become involved emotionally and ultimately get identified as members of the host society. In order to achieve these goals, the importance of the reciprocity of the integration process should be highlighted.

Provisions for the methodological research of the dissertation:

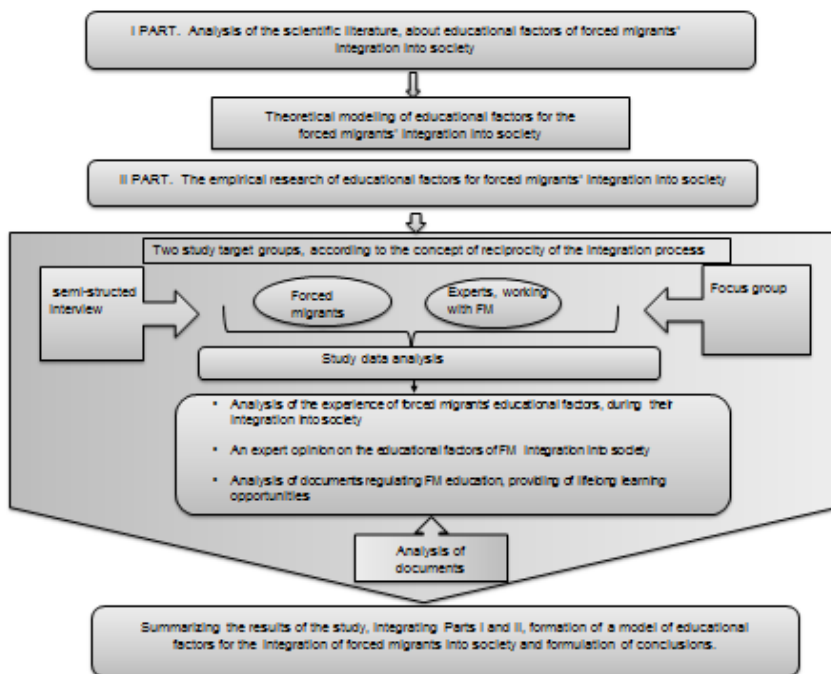
When analyzing the subject of the study, such variables of integration as: individual potential, social potential and educational factors are distinguished. The concept of the identification of the essential elements of the research object is based on the concept of integration reciprocity, which emphasizes the importance of the individual potential of forced migrants (motivation fointegration, education, health, family, social status) and the importance of the social potential of the society – the ability to empower new members (Castle, 1993; Raicher, Hopkins, 1996; Spencer, 2004; Martikainen, 2005; Bowskill *et al.*, 2007; Žydžiūnaitė V., 2012; Agustina I., Beilin R., 2012). Individual potential is mostly expressed through the experience of forced migrants. The importance of forced migrants' experience is also confirmed by the findings of the United Nations-initiated research – the integration of forced immigrants inevitably relates to two aspects: the individual experience and the potential of the host society (IMO, 2004). The latter potential is based on the fact that a person develops, socializes/integrates and educates in a host society, through participation in its local communities. It is fundamental to understand the integration levels, the features of integration, and the educational factors that influence this process while developing programs promoting the inclusion of the host society in the integration of forced migrants.

Research Design. Taking into account the reciprocity of the integration process, while analyzing educational factors of the integration of forced migrants in the local community, two groups of research participants were selected: forced migrants and representatives of the society (its local communities) – specialists working with the immigrants. The qualitative research strategy was chosen for the dissertation research using the semi-structured interview method, the focus group method, and the method for qualitative analysis of documents.

By empirically examining the educational factors involved in the integration of forced migrants into the society, the **qualitative research approach** is adopted, and the **trachealization of research methods** is applied.

The **logical scheme** of the dissertation research which consists of two parts a summary of the research results integrating Part I and Part II, the formation of a model of educational factors for the integration of forced migrants in the society, discussion and formulation of conclusions and recommendations.

Figure 1. The logical scheme of the dissertation research

The Novelty and Theoretical Significance of the Dissertation:

A model of the promotion of forced migrants' integration into the society with the help of the educational factors was created during the time of research on theoretical and empirical basis. It enables understanding of forced migrants' integration as a teaching/learning process characterized by educational conditions and educational factors operating at different levels and stages of integration.

The model of educational factors for integrating forced migrants into the society can be beneficial to specialists working in the field of forced migrants' integration. Special practical significance for professionals is contained in the educator's activity described in the model, which, at various stages and levels of integration, through teachers, social workers, psychologists and integration program tutors can, in their role of educators, foster the process of forced migrants' integration.

Contents

Introduction

1. Peculiarities of Forced Migrants as a Group of Social Exclusion

- 1.1. Theoretical insights into the concept of forced migrants
- 1.2. Psychosocial characteristics of forced migrants
- 1.3. Characteristics of forced migrants as a group of social exclusion

2. Theoretical Judication of Educational Factors in Forced Migrants' Integration in the Society

- 2.1. Discourse on the integration of forced migrants in the society
  - 2.1.1. Origins of integration, connection with adaptation and acculturation processes
  - 2.1.2. Concept of the process of integration of forced migrants
- 2.2. Role of the society in the process of integration of forced migrants
- 2.3. Educational process of forced migrants
- 2.4. Theoretical modeling of educational factors for the forced migrants' integration into the society.

3. Justification for the Methodology of the Examination of Educational Factors in the Integration of Forced Migrants in the Society

- 3.1. Argumentation of the provision of methodological empirical research
- 3.2. Justification of empirical research methods
  - 3.2.1. Semi-structured interview method
  - 3.2.2. Target group discussion method
  - 3.2.3. Justification of the compatibility of the semi-structured interview and the target group discussion method
  - 3.2.4 Document analysis method
  - 3.2.5. Research participants
  - 3.2.6. The role of the investigator
  - 3.2.7 Research ethics
  - 3.2.8. The validity, reliability and limitations of the research

3.3. Presentation of the research process

3.4. Presentation of a method for analyzing qualitative research data

4. Analysis of the Results of Educational Factors in the Research of Integration of Forced Migrants in the Society

4.1. Analysis of semi-structured interview findings

4.1.1. Integration-teaching/learning path

4.1.2. Teaching/learning and change

4.1.3. Security, flexibility and biculturalism

4.2. Target group discussion data analysis results

4.2.1 Educational factors at the individual level of forced migrants

4.2.2 Educational factors at the environment, local community institutional level

4.2.3 Educational factors at the political level

4.3. Analysis of the links between the experiences of forced migrants and the results of the expert opinion survey.

4.4. Document analysis data and their connection to other survey data; generalization

Discussion

Conclusions

Recommendations

Annexes

Content Overview

Chapter 1 contains literature review discussing forced migrants' characteristics as an involuntary group of social exclusion and distribution.

The concept of migration based on Homra (2003) is presented in this chapter, and analysis of the migration classification as developed by Voloh (2015) is made. The term 'forced migrants' is presented in the terminology used in research papers by Piguet, 2008; Konstantinov, 2007, 2008; Ryan, Dooley, Benson, 2008; Rodgers, 2004; Tuton, 2003; Ghanem, 2003; Macchiavello, 2003; Jacobsen, Landau, 2003, and others in order to describe those who for social and/or political reasons were forced to leave their homeland and seek asylum in another country. In this dissertation, the concept of forced migrants is used to analyze the integration process in which all the forced migrants (both refugees and asylum or temporary protection seekers) are united by certain psychosocial features. Those forced migrants who have experienced military actions, repressions, violence, hunger, discrimination and other similar traumatic experiences are denoted by psychological problems and often suffer from such diseases as post-traumatic stress syndrome, depression and related psychiatric conditions, neuroses, phobia, high levels of anxiety, and various personality disorders (Pedersen, 2002; Murphy *et al.*, 2002; Fazel *et al.*, 2005; Kirmayer *et al.*, 2000; Beirens, Fontaine, 2011; Gojer J. 2014). Painful individual experiences of forced migrants at the micro level are related to such processes of macro-contextual determinants as: integration, the right to education and equal participation in the new labor market and political life (Gojer, 2014).

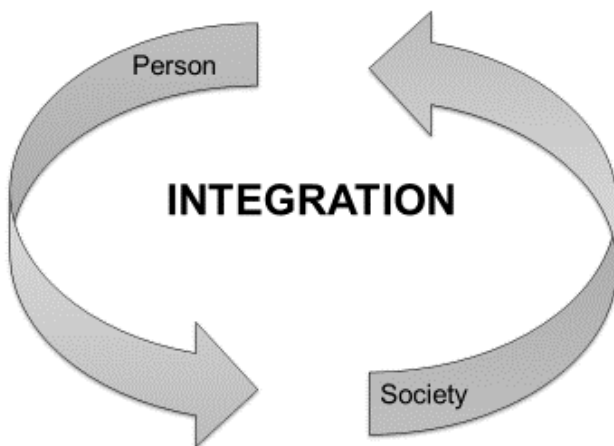
Analysis of scientific literature (Spencer (2004), Phillimore, Goodson L. (2006), Gurung (2011), and UNHCR (2009)) revealed that despite the fact that the individual experience of integration of migrants is not homogeneous, the vast majority of migrants are experiencing social exclusion.

2. Theoretical Judication of Educational Factors in Forced Migrants' Integration in the Society

Chapter 2 contains literature review exploring theoretical simulation of those educational factors which determine the successful integration of forced migrants into the society. The chapter focuses on the concept of integration, the analysis of the role of the society as well as the local community role in the integration process (the educational potential of the society and its local communities), the process of forced migrants' education, the process of teaching and forced migrants' learning. It reveals the concept of integration as a learning experience and the modeling of educational factors of the forced migrants' integration into the society.

The concept of integration is not conceptually unambiguous. Strong links between integration, adaptation and acculturation concepts are identified when going deeper into the origins of the phenomenon of integration (Berry, 2003, 2008, 2010). However, the present dissertation analyzes specifically the integration process which involves both the individual's (forced migrant's) adaptation to the new environment (while preserving their identity) and the readiness of the host society to accept a new member.

Our analysis of scientific literature has revealed the concept of integration as a two-way, complex and multilayered process that requires not only preparation of forced migrants to integrate into a host society but also the preparation of the society for accepting new members (Bartkevičienė, 2015; Žydzūnaitė, 2012; Stewart, 2011; Ager, Strang, 2008; Bowskill *et al.*, 2007; Martikainen, 2005; Korac, 2003; Raicher, Hopkins, 1996).

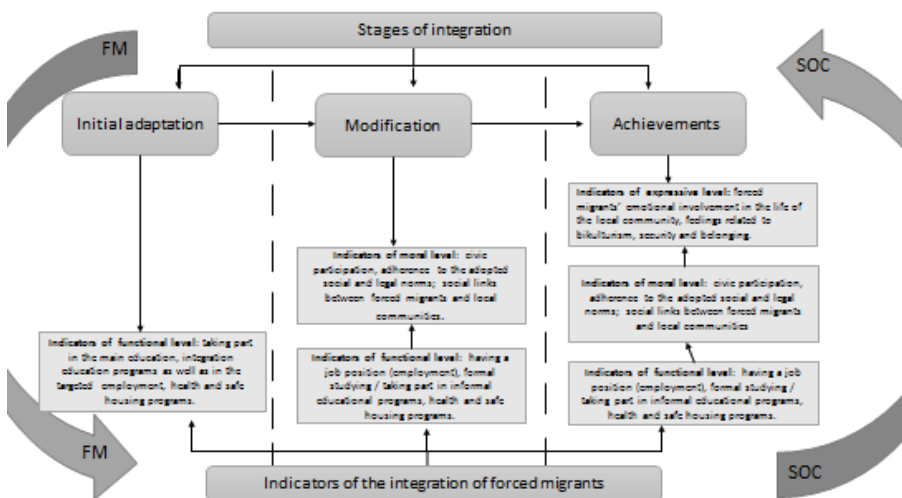

Figure 2. Social integration as a reciprocal process

When analyzing integration as a complex, reciprocal process, several stages of this process are allocated: initial adaptation, modification and achievements (Maslova, 2009; Korac, 2003). During these stages, specific integration indicators are being sought to achieve. Integration achievements can also be interpreted through multi-dimensional dimensions (Engerbersen, 2003). The functional level dimension relates to the involvement of the integrating person in the main education and integration education programs as well as in the targeted employment, health and safe housing programs. The moral dimension reveals the civic participation of forced migrants, adherence to the adopted social and legal norms as well as the social links between forced

migrants and the society (its local communities). The expressive dimension reveals the forced migrants' emotional involvement in the life of the host society, their feelings related to biculturalism, security and belonging.

The process of integration of a particular target group is often evaluated by the achievement of specific indicators. In order to understand and evaluate the progress of the forced migrants' integration process, integration indicators are analyzed (Nezer, 2013; Žydzūnaitė, 2012). Not only the role of forced migrants but also the readiness of the host society to accept new members is important in the process of achieving integration indicators. While analyzing the conditions pertaining to the forced migrants' public acceptance and the use of community potential of the host society for the promotion of integration of forced migrants, the promotion of forced migrants' participation in the life of the host society and in the activities of the local community is emphasized (Hopkins, 2006; Handy, Greenspan, 2008).

Figure 3. The process of the integration of forced migrants

The integration process is inseparable from the context – integration takes place in the host society and in its local communities. The dissertation presents the concept of the general society while emphasizing the importance of its components – local communities. The concepts of the society and its local communities are analyzed psychologically, sociologically and educationally. From the educational point of view, the society and its local communities are *a priori* a significant phenomenon holding educational power. It is a group of people linked by social, moral, territorial and other ties that interact with

other for the sake of common goals and is one of the most important resources of human socialization (Kvieskienė, 2005; Jonutytė, 2007), community education (Tett, Fyfe, 2010) and positive integration (Štuopytė, 2002, 2009). In the society, the essential teaching/learning resources of its local communities are concentrated and may create conditions for the positive integration of forced migrants through education.

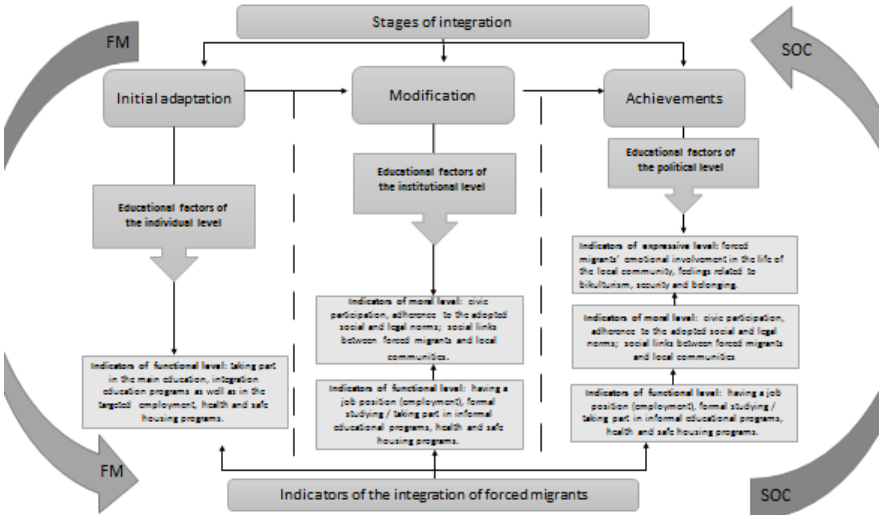
Education is an integral part of the integration process of forced migrants (Mittler, Jackson, Sebba (2002); Tatar (2015); He *et al.* (2015); Heckmann, Wiest, Waters, Leblanc, (2005); Moser (2012); Žydžiūnaitė (2012); Merrice (2007); Štuopytė (2009); Hek (2005). Traditionally, the educational system of forced migrants, as well as of any other target group, consists of the following educational elements: the content of education, the forms, the means, the educator, the disciple, and the characteristics of the relationships formed by all of these elements (Jucevičienė, 2007). However, in terms of the modern educational flexibility and the whole ever-changing process of education, the educational system of forced migrants as a target group of people with special educational needs must be multicultural, culturally sensitive, flexible in terms of the educational content and form, as well as competent (Barrera, Corso, 2002; Gollnick, Chinn, 2013; Howe, Lisi, 2014).

This dissertation examines the concepts of formation, teaching and learning of formal, non-formal and informal (self-managing) education, teaching/learning (Livingstone, 2001; Eraut, 2000; Beckett, Hager, 2002; Colley, Hodgkinson, Malcolm, 2002, 2003, etc.); it also analyzes peculiarities of formal, non-formal and informal learning of forced migrants. Scientific literature most commonly analyzes the formal education of forced migrants. It deals with the difficulties of forced migrants when integrating into formal education systems (Spencer, 2004; Stubbs, 2008; Kahan-Strawczynski, Levi, Konstantinov, 2010; Štuopytė, Bereznaja-Demidenko, Bulotas, 2014). Analysis of the form of non-formal education was based on Nicolai, 2003; McBrien, Lynn, 2005; Xue, 2007; Stubs, 2008 – a number of authors who claim that this form of education is most suitable for the target group of forced migrants. Non-formal education ensures flexibility of the educational content, practical experience of the new information and the integration of the educational programs into the local community-based activities while taking into account the specific needs of forced migrants' integration.

When reviewing the forms of forced migrants' education, it is important to understand integration as a teaching/learning process. This perception of integration is associated with an attitude to education as a meaningful experience of newly acquired knowledge (Friesen *et al.*, 2012; Van Manen, 2014; Saevi, 2015; Penkauskiene, 2016). Forced migrants, while staying within the host society, are being constantly exposed to unusual and new things, information and

knowledge that needs to be learned. In the process of integration, forced migrants are constantly faced with new things that they experience meaningfully and learn from them thus gaining new knowledge, building social relationships and taking over certain behavioral, value-related and cultural norms.

The educational factor in the dissertation is understood as an educational reason that affects the process of integration of forced migrants, i.e., has an educational effect on forced migrants and thus enables them to address the problems of integration into the society (Lewis, Simon, Uzzell, Horwitz, Casserly, 2010; Rudiger, 2004; Podlasy, 2013; Eidimtas, 2015). In the context of integration as a teaching/learning process, the educational factors affecting the integration of forced migrants in the society appeared at individual, institutional, and political levels (Moser, 2012; Sprung, 2008, 2011; Bronfenbrenner, 1977, 1986, 1994). They are presented in Figure 3 by adding new components of educational factors to the primary process scheme of the forced migrants' integration into the society.

Figure 4. Theoretical modeling of educational factors pertaining to the forced migrants' integration into the society

At the individual level, based on the theoretical analysis of scientific literature, the following educational factors affecting integration are identified: family attitude to education, the ability of forced migrants to study, and valuable family provisions to education. These educational factors are strongly linked to the educational potential of the forced migrants, their already existing educational experience and specific learning needs.

At the institutional level, during the theoretical analysis, the following educational factors were distinguished: the flexibility of the educational content and forms, the conditions of forced migrants' learning in educational institutions, the availability of vocational education, and the possibilities of accrediting existing qualifications; participation in non-formal social education programs; participation in the host society activities (within its local communities).

At the political level, educational factors related to the international trends – international agreements and regulations of the general policy on migrants are identified. The national legal regulation covering the integration of forced migrants determines whether the rights of forced migrants to education and lifelong learning are guaranteed.

Research Methods

Chapter 3 presents the research methodology of the study including data collection methods, data analysis procedures, applied methods and the reliability of the study.

The analysis of scientific literature helped to highlight the theoretical aspects of the integration of forced migrants into the society and the essential characteristics of forced migrants as groups experiencing social exclusion. Our scientific literary analysis revealed the role of education in the process of integrating migrants by highlighting the educational factors affecting education. On the basis of the analysis of the relevant scientific literature, a model of educational factors of the integration of forced migrants into the society was created.

The method of semi-structured interviews is ethical and suitable for dealing with sensitive experiences of forced migrants; it explores complex and multi-layered educational experience data to be collected during the integration process and is sufficiently open for unforeseen data. By examining the experience of forced migrants while employing the semi-structured interview method, we try to understand the subject of the research and describe the point of view of the experiencee. Therefore, semi-structured interviewers use Spinelli's (2005, 2009, 2014) theory of interconnection and the concept of self-esteem as a design. The main points of the concept highlight the importance of analyzing the experience of forced migrants, which corresponds to the different levels of forced migrants' integration into the society presented in the theoretical part of the dissertation; this approach towards the experience of changes enables us to make assumptions about the influence of educational factors on the process of integration.

The *focus group* method is chosen by experts working in the field of forced migrants' integration in order to analyze views on the educational factors which are relevant when integrating forced migrants into the society. Because of that, the group can be treated as a model of the host society and its local communities. (Belanovsky, 1996; Onwuegbuzic *et al.*, 2009; Flick, 2014). This, in turn, expands the range of data obtained during the research and the ability to identify the true views of the host society's representatives on the integration of forced migrants.

The *document analysis method* is used as a data collecting method complementing the interview and target group methods in order to reveal whether the provisions for promoting the integration regulated in the analyzed documents provide education and lifelong learning availability and guarantees for forced migrants.

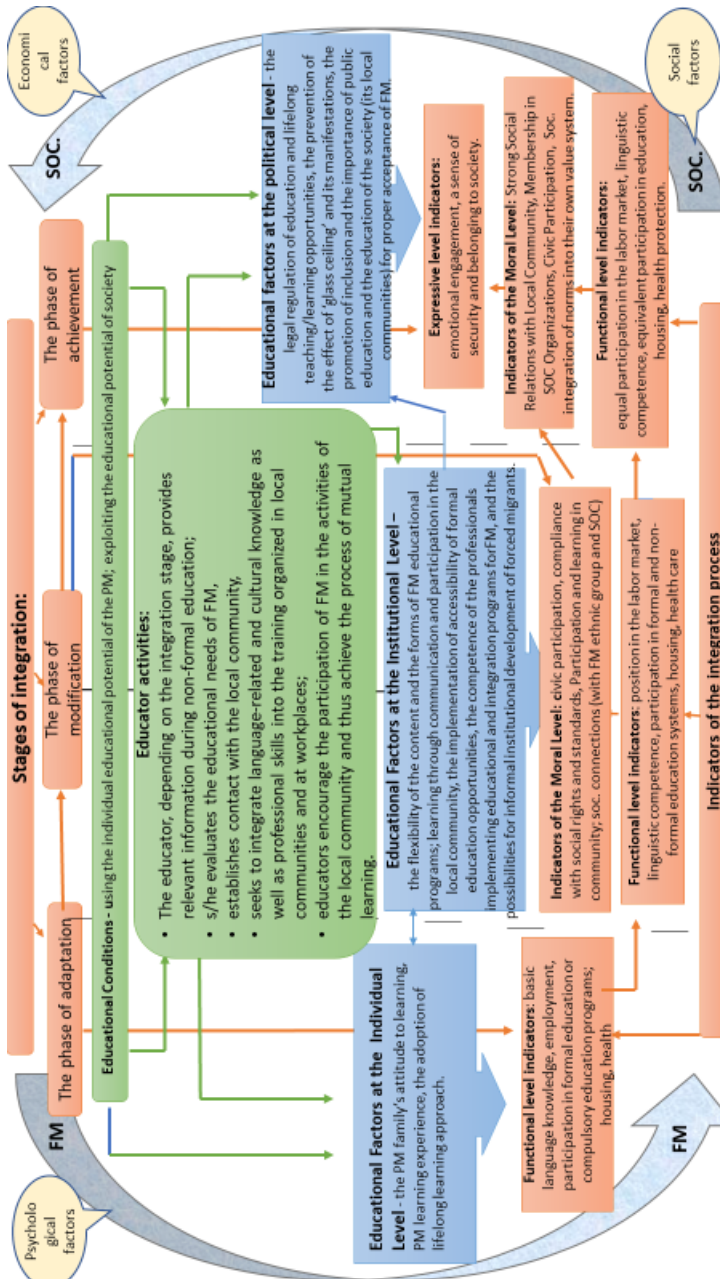
The research data was analyzed by using *Interpretative Phenomenological Analysis* (Smith, 2011; Pietkiewicz, Smith, 2012). The selected method corresponds to the philosophy of qualitative research and is suitable for applying data processing because it allows the obtained qualitative research data to be used to identify the educational factors that influence the integration of forced migrants in the society and to understand the data.

Part four of the dissertation presents and discusses the results of empirical research.

Chapter 4.1. presents results of forced migrants' interviews; Chapter 4.2. provides a comparison of focus group discussion results and analysis of expert opinion about the educational factors of forced migrants' integration into the society; Chapter 4.3. presents the results of document analysis.

According to the results of the empirical research, the theoretical model of the educational factors of the forced migrants' integration into the society is supplemented with new components (educational conditions, activities of the educator), and the educational factors of individual, institutional and political level are also tested (Figure 5).

The conclusion, recommendations and the list of bibliography references are presented at the end of the dissertation. The general concept is outlined in Figure 5.

Figure 5. Educational factors of forced migrants' integration into society.

Conclusions

1. The trends of global migration and the collective development of the EU and national education systems in Lithuania determine the search for educational mechanisms that promote the integration of forced migrants – new participants in the educational system. Forced migrants are the people who have been granted asylum in the host country and who left their country of origin due to war, political repression or other coercive measures. Forced migrants are classified as the most vulnerable group of social exclusion because of their characteristics of social exclusion.

2. Integration of forced migrants is a reciprocal, complex and multilayered process that requires both the preparation of forced migrants to integrate into the host society and the readiness of the society and its local communities to accept new members. Several stages of the forced migrants' integration process are identified: the stages of adaptation, modification and achievement. At each stage, the achievement of the results characterizing the stage is sought. Integration achievements can also be interpreted through the following multi-level dimensions: functional, moral and expressive. The society plays an important role in the successful achievement of integration stages and indicators. The integration process is inseparable from the context – the integration of forced migrants takes place in the host society, in its local communities.

From the educational point of view, the society and its local communities are a social phenomenon with educational power. Socio-cultural and social education of forced migrants, vocational skills development and language teaching/learning can be implemented in the local community through the use of forms of experiential learning during the collective activities of the community members and forced migrants.

Summarizing the analysis of the educational process and forms of forced migrants' education, it can be stated that the formal education system is partially accessible to forced migrants. Limited accessibility options are conditioned by the rigidity of the education content and forms, manifestations of discrimination against migrants regarding education and the lack of an appropriate motivational promotion system for forced migrants' education.

However, the suitability of non-formal and informal (self-managing) forms of education for the group of forced migrants is noteworthy. While being applied the aforementioned forms of education, migrants are ensured a positive learning experience, which increases their self-esteem, gives motivation to learn not only a new language but also develop professional skills. In the host society,

during the non-formal education process taking place in the society (its local communities), forced migrants have a possibility to get to know the culture of a new country through shared experiences, through communication and cooperation with representatives of the host society. The use of non-formal and informal education forms is natural and close to the integration process, as forced migrants' integration is an education process itself. This confirms the approach to integration as a learning process. During the integration, new knowledge, language and skills are meaningfully experienced, and social relationships are being created; certain behavioral, value-related and cultural norms are taken over.

Analysis of the scientific literature makes it possible to understand the educational factor as an encouraging educational reason affecting the process of integration of forced migrants, i.e., it has an educational effect on forced migrants and thus enables them to address the problems of integration into the society.

When summarizing the analysis of the integration process of forced migrants, it should be noted that this process takes place at several levels and in several stages, therefore, forced migrants' education during the process of integration is multi-layered as well, when different educational factors are revealing themselves at the individual, institutional and political levels.

3. The methodology for the study of educational factors pertaining to the integration of forced migrants in the local community is established on the theoretical model based on the analysis of scientific literature. The empirical study of the integration of forced migrants into the society involves several steps:

a) The qualitative approach was selected for the research, and triangulation of data collection methods was used: analysis of semi-structured interviews with forced migrants, target expert group discussions and analysis of documents governing the assurance of lifelong learning opportunities for forced migrants. Triangulation of research methods is inspired by the aim of ensuring the reliability of qualitative research data.

b) The research data was analyzed by using Interpretative Phenomenological Analysis.

The study revealed that the forced migrants' integration into the society is a complex and mutual learning (teaching) process in which the educational factors on the individual, institutional and political levels are promoted by indicators of the functional, moral and performance dimensions of forced migrants' integration.

a) At the individual level, the expression of such educational factors as family attitude towards learning, forced migrants' ability to learn, and the acceptability of the learning process as a lifelong activity are identified. It is worth pointing out the links between educational factors at the individual level and individual characteristics of forced migrants together with their values, special learning needs and learning experience.

b) Educational factors are being distinguished at the institutional level: the flexibility of the content and the forms of forced migrants' educational programs; learning through communication and participation in the local community, the implementation of accessibility of formal education opportunities, the competence of the professionals implementing educational and integration programs for forced migrants, and the possibilities for informal institutional development of forced migrants.

c) At the political level, we highlight educational factors related to the legal regulation of education and lifelong teaching/learning opportunities as well as discrimination in education – the prevention of the effect of 'glass ceiling' and its manifestations, the promotion of inclusion and the importance of public education and the education of the society (its local communities) for proper acceptance of forced migrants.

In order to achieve successful integration of forced migrants, it is important to note the role of the educator. The educator, depending on the integration stage, provides relevant information during non-formal education; s/he evaluates the educational needs, establishes contact with the local community, seeks to integrate language-related and cultural knowledge as well as professional skills into the training organized in local communities and at workplaces; educators encourage the participation of forced migrants in the activities of the local community and thus achieve the process of mutual learning.

Learning in the process of integration inspires the change of forced migrants as self-perpetrators and others' perceptions and the understanding of the world.

The study also reveals that the opportunities for the lifelong learning of forced migrants are limited by the difficulties of access to formal education, lack of flexibility in the content and forms of training curricula and the lack of a systematic approach towards ensuring integration opportunities for forced migrants. Identification of forced migrants' integration as a learning process as well as identification of educational factors and educator activities has inspired the creation of a model of educational factors of forced migrants' integration into the society.

List of References

1. Ager A., Strang A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, Vol. 21 (2), p. 166-191.
2. Agustinaa I., Beilina R. (2012). Community Gardens: Space for Interactions and Adaptations. *Social and Behavioral Sciences* No. 36 p. 439 – 448. Interneto prieiga: www.sciencedirect.com
3. Aldridge D. (2015). A phenomenological perspective on learning. in D. Scott, & e. Hargreaves (eds.), *The SAGE handbook of learning* (p. 117–129). London: Sage Publications Ltd.
4. Aleknavičienė J. (2013). Išgyvenimas Lietuvoje: prieglobsčio ieškančių ir gavusių užsieniečių patirtis. *Etniskumo studijos*. No.2013/1. Vilnius.
5. Asylum seekers in Scotland (2003). Edinburgh: Scottish Executive Social Research.
6. Bandura A. (2009). Socialiniai mintis ir veiksmo pagrindai. Socialinė kognityvi teorija. VU, Vilnius.
7. Barnes M. (2005). Social Exclusion in Great Britain. An Empirical Investigation and Comparison with the EU. Aldershot: Avebury.
8. Barrera I., Corso R. M. (2002). Cultural competency as skilled dialogue. *Topics in Early Childhood Special Education*, Vol. 22(2), p.103-113.
9. Bartkevičienė A., (2015). Imigrantų savivaldus mokymasis bendruomeninėse organizacijose, jiems integruojantis priimančioje visuomenėje. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga. Socialiniai mokslai, edukologija 907 S0. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
10. Bartušienė D. (2011). Prieglobsčio etnografija: pabėgėlių sveikatos priežiūros patirtys. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga. Socialiniai mokslai, sociologija (06 S). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
11. Beirens K., Fontaine J. R. (2011). Somatic and emotional well-being among Turkish immigrants in Belgium: Acculturation or culture? *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Vol. 42(1), p.56-74.
12. Beresnevičiūtė V. (2005). Etninių grupių socialinės integracijos dimensijos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje. Daktaro disertacijos santrauka. Vilnius.
13. Beresnevičiūtė V., Leončikas T., Žibas K. (2009). Migrantų gyvenimas Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir migrantų patirtys. *Ethnicity Studies/Etniskumo Studijos*, No. (2).
14. Berry J. (1994). Acculturation and psychological adaptation: An overview. Berry, John W., Bouvy, Anne-Marie (Ed); van de Vijver, Fons J. R. (Ed); Boski, Pawel (Ed); Schmitz, Paul G. (Ed), (1994). *Journeys into cross-cultural psychology*. p. 129-141.
15. Berry J.W. (2008). Globalisation and acculturation. *International Journal of Intercultural Relations*, No. 32 p. 328–336.

16. Berry J.W. (2010). Migrating Youth: Is there a Best Acculturation Strategy? *International Society for the Study of Behavioural Development*. Bulletin Number 2, Serial No.58, p. 6-9.
17. Berry J. W. (2011). Integration and Multiculturalism: Ways towards social Solidarity. *Papers on Social Representations*, No.20 (1).
18. Biekša L., Samuchovaitė E. (2013). Priėmimo sąlygų direktyvos įgyvendinimo Lietuvos teisinėje sistemoje problemos. *Etniskumo studijos*. No. 2013/1. Vilnius.
19. Birman D., Poff M. (2010) Acculturation Gaps ana Family Adjustment. *International Society for the Study of Behavioural Development*. Bulletin Number 2, Serial No.58, p. 29-33.
20. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V., (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. II dalis. Klaipėda: S.Jokužio leidykla-spaustuvė.
21. Jupp V., (2006), *The SAGE Dictionary of Social Research Methods*; London, SAGE Publications Ltd doi: 10.4135/9780857020116
22. Bonfiglio A. (2010). Learning outside the classroom: non-formal refugee education in Uganda. *New issues in refugee research*. Research Paper No. 193. Interneto prieiga: <http://www.unhcr.org/4cd953cb9.pdf>
23. Boswell C. (2007). Theorizing Migration Policy: Is There a Third Way? *International Migration Review*. Vol.41, Issue 1, p.75–100.
24. Buber M. (1947). Über Charaktererziehung. in M. Buber, *Dialogisches Leben: Gesammelte philosophische und pädagogische Schriften* (p. 291–314). Zürich: Gregor Müller verlag.
25. Castles S. (1993). Migrant incorporation in highly developed countries: an international comparison. *Occasional Paper*, No. 27, p. 40. Retrieved from: <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1024&context=cmsocpapers>
26. Chang B. (2010). Knowledge construction in the learning community: a case study of the Shanghai Zhabei learning community. Dissertation. Athens: The University of Georgia.
27. Chavez L. R. (1994). The Power of the Imagined Community: the settlement of undocumented Mexicans and Central Americans in the United States. *American Anthropologist*, New Series 96 (1), p. 52-73.
28. Chetail V., Bauloz C. (Eds.). (2014). *Research handbook on international law and migration*. Edward Elgar Publishing.
29. Cohen L., Manion L., Morrison K. (2007). *Approaches to qualitative data analysis. Research methods in education*. New York, NY: Routledge
30. Colley H., Hodkinson P., Malcolm J. (2002). *Non-formal learning: mapping the conceptual terrain, a consultation report*.
31. Crisp J. (2004) The local integration and local settlement of refugees: a conceptual and historical analysis. *New issues in refugee research*. Working Paper No. 102.

32. De Leeuw, M., Van Wichelen, S. (2012). Civilizing migrants: Integration, culture and citizenship. *European Journal of Cultural Studies*, Vol. 15(2), p.195-210.
33. Denzin N. K., Lincoln Y. S. (1994). Handbook of qualitative research. Sage publications, inc.
34. Drysen-Peterson S. (2003). Local integration as a durable solution: refugees, host population and education in Uganda. *New issues in refugee research*. No. 93. UNHCR, Makerere University, Uganda.
35. Engerbensen G. (2003). Spheres of integration: towards a differentiated and reflective ethnic minority policy, in Identity and Migration. Migrants in Western Europe, eds. R. sachmann,
36. Eraut, M. (2000). Non-formal learning and tacit knowledge in professional work. *British journal of educational psychology*, Vol. 70(1), p. 113-136.
37. Esser H. (2000) Integration and Ethnic Stratification. Freudenber Stiftung, Towards Emerging Ethnic Klases in Europe. P. 49-84.
38. European Parliament (2016). Labour market integration of refugees: Strategies and good practices. Brussels, 2016.
39. Europos Sąjungos Tarybos 2003 m. sausio 27d. Direktyva dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo normų. OL L 31/18.
40. Fazel M., Wheeler J., Danesh J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review. *The Lancet*, 365(9467), p.1309-1314.
41. Foley G. (2007). Suaugusiųjų mokymosi metmenys. Suaugusiųjų švietimas globalizacijos laikais. Vilnius: Kronta, 2007, p. 352
42. Freire P. (2004). Pedagogy of Indignation. Boulder, CO: Paradigm Publishers. pp. 12
43. Friesen N., Henriksson, C., Saevi T. (eds.). (2012). Hermeneutic phenomenology in education: Method and practice: Vol. 4. Practice of research method. Rotterdam; Boston; taipei: sense Publishers.
44. Gedzune G. (2014). Pre-service teachers addressing children's social exclusion in the classroom: The virtue of identification. 5th World Conference on Educational Sciences - WCES 2013. *Procedia Journal - Social and Behavioral Sciences* 116 (2014) 4572 – 4576
45. Gojer J. ulian (2014). Post-traumatic Stress Disorder and the Refugee Dtermination Process in Canada: starting the discourse. *New issues in refugee research*. No. 2070. UNHCR, University of Toronto.
46. Gollnick D. M., Chinn P. C. (2013). Multicultural education in a pluralistic society (9th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc.
47. Greene M. (1977) toward wide-awakeness: an argument for the arts and humanities in education. *Teachers College Record*, Vol. 79(1), p. 119–125. Prieiga per internetą: https://maxinegreene.org/uploads/library/toward_wide_wakeness.pdf

48. Greene M. (1978). *Landscapes of learning*. New York: Teachers College Press.
49. Guiraudon V. (2000) European Integration and Migration Policy: Vertical Policy-making as Venue Shopping. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. Volume 38, Issue 2, p. 251–271.
50. Gurung Y. B. (2011). Migration from Rural Nepal: a social exclusion framework. *Himalaya, the Journal of the Association for Nepal and Himalayan Studies*: Vol. 31: No. 1, Article 12., pp. 37-51. [Intrneto priega: http://digitalcommons.maclester.edu/himalaya/vol31/iss1/12](http://digitalcommons.maclester.edu/himalaya/vol31/iss1/12)
51. Hager P., Holland S., Beckett D. (2002). Enhancing the learning and employability of graduates: The role of generic skills. B-Hert Position Paper No. 9.
52. Handy F., Greenspan I. (2008). Immigrant volunteering: A stepping stone to integration? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38 (6), 956–982.
53. He Y., Bettez S. C., Levin B. B. (2017). Imagined community of education: Voices from refugees and immigrants. *Urban Education*, Vol.52(8), p. 957-985.
54. Heckmann, F., & Wiest, D. (2015). Policy Dialogues in Germany. In *Integrating Immigrants in Europe* (pp. 185-211). Springer, Cham.
55. Hek R. (2005). The role of education in the settlement of young refugees in the UK: The experiences of young refugees. *Practice*, Vol. 17 (3), p. 157-171.
56. Herbrechter S. (2008). *Theory, Culture and Political Practice of the Communal*. Edited by Stefan, Michael Higgins, No. 8, p.21-28.
57. Hernandez D. J., Cervantes W. D. (2011). *Children in Immigrant Families: Ensuring Opportunity for Every Child in America*. Report from the Foundation for Child Development. [Prieiga internetu: http://fcd-us.org/sites/default/files/First%20Focus%20-%20Children%20in%20Immigrant%20Families.pdf](http://fcd-us.org/sites/default/files/First%20Focus%20-%20Children%20in%20Immigrant%20Families.pdf)
58. Hernández-Plaza,S., Alonso-Morillejo,E., Pozo-Muñoz, C. (2006). Social Support Interventions in Migrant Populations. *British Journal of Social Work*, Vol. 36 (7), p.1151–1169.
59. Hollifield M., Warner T. D., Lian N., Krakow B., Jenkins J. H., Kesler J., Stevenson J., Westermeyer J. (2002). Measuring Trauma and Health Status in Refugees. *The American Medical Association Journal*, 288 (5): 611-621.
60. Homra A. U., Pirozhkov S. I., Malinovskaya E. A., (2003). Foreign Labor Migration in Ukraine: Socio-economic Aspect. National Institute of International Security Challenges.
61. Hopkins G. (2006). Somali Community Organizations in London and Toronto: Collaboration and Effectiveness. *Journal of Refugee Studies*, Vol. 19 (3), p. 361-380.

62. Howe W. A., Lisi P.L. (2014). *Becoming a multicultural educator: developing awareness, gaining skills and taking action*. SAGE Publications, London.
63. Hur M. H. (2006). Empowerment in terms of theoretical perspectives: exploring a typology of the process and components across disciplines. *Journal of Community Psychology*, Vol. 34 (5), p.523–540.
64. Igoudin, A. L. (2008). Adult ESL Student Motivation for Participation in Advanced Language Learning. *The CATESOL Journal*, Vol. 20 (1), p.27–48.
65. International Organization for Migration (2004) *Essentials for Migration Management: A Guide for Policy Makers and Practitioners*, Publisher: International Organization for Migration, Geneva, Switzerland.
66. Jackson S, .Mittler P., Sebba J. (2002) Social Exclusion and Education. *Journal of Integrated Care*, Vol. 10 Iss: 3, p.5 – 15.
67. Jackson S. (2015). Learning and teaching in the globalised world. Education for the 21 century: Multiculturalism, Children’s Rights and Global Citizenship. p. 113. Israel
68. Jacobsen K., Landau, L. B. (2003). The dual imperative in refugee research: some methodological and ethical considerations in social science research on forced migration. *Disasters*, Vol. 27(3), p.185-206.
69. Jakulevičienė L., Urbelis M. (2013). Kvalifikavimo direktyva 2004/83/EB: Lietuvos patirtis praėjus septyneriems metams nuo jos perkėlimo į Lietuvos teisę. *Etnišškumo studijos*. No.2013/1. Vilnius.
70. Jonutytė I. (2007). *Savanorystė socialinio ugdymo sistemoje*. Monografija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla
71. Jucevičienė P. (2007), *Besimokantis miestas*. Monografija. KTU.Technologija, 408 psl. Kaunas
72. Kahan-Strawczynski P., Levi, D., Konstantinov V. (2010). *Immigrant youth in Israel: The current situation*. Myers-JDC-Brookdale Institute Engelberg Center for Children and Youth: State of Israel Ministry of Immigrant Absorption.
73. Kang, S. J. (2011). *Church curriculum theory and practice in the Korean American immigrant church*. Dissertation. Deerfield, Illinois: Trinity Evangelical Divinity School
74. Karlsson G. (1993) *Psychological qualitative research from a phenomenological perspective*. Stockholm: Almqvist & Wiksell,
75. Kasatkina N., Leončikas T. (2003), *Lietuvos etninių grupių adaptacijos kontekstas ir eiga*. Vilnius: Eugrimas.
76. Kirmayer, L. J., Groleau, D., Guzder, J., Blake, C., & Jarvis, E. (2003). Cultural consultation: A model of mental health service for multicultural societies. *The Canadian Journal of Psychiatry*, Vol. 48(3), p.145-153.

77. Kirmayer, L. J., Weinfeld, M., Burgos, G., du Fort, G. G., Lasry, J. C., & Young, A. (2007). Use of health care services for psychological distress by immigrants in an urban multicultural milieu. *The Canadian Journal of Psychiatry*, Vol.52(5), p.295-304.
78. Konstantinov, V. V., & Zelev, M. V. (2007). The Problem of Migrant Integration into the Receiving Society in Post-Industrial Countries and in Russian Federation. *Polis. Political Studies*, Vol. 6(6), p.64-70.
79. Korac, M. (2001). Cross-Ethnic, Self-Reception System, and Functional Integration of Refugees From the Former Yugoslavia in Rome. *Journal of International Migration and Integration*, Vol. 2 (1), p. 1-26. (1), 1-26.
80. Korem A., Horenczyk G. (2015). Perceptions of social strategies in intercultural relations: the case of Ethiopian immigrants in Israel. *International Journal of intercultural relations* Vol.49 (2015) p. 13-24.
81. Küpers W. (2012). Phenomenology of learning. in n. M. seel (ed.), *Encyclopedia of the sciences of learning* (p. 2611–2615), Heidelberg: springer.
82. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla*
83. Ledwit V., Reilly K. (2014). Fringe benefits? Educational experiences of migrant and non-migrant youth in the urban-rural fringe of Galway City, Ireland Original Research Article. *Journal of Rural Studies*, Vol.36, p. 219-225.
84. Leon E. D., Maronick M., Vita, C. J., Boris, E. T. (2009). Communitybased organizations and immigrant integration in the Washington, D.C., Metropolitan Area. The Urban Institute: Center on Nonprofits and Philanthropy. Retrieved from: <http://www.urban.org/sites/default/files/alfresco/publication-pdfs/411986-CommunityBased-Organizations-and-Immigrant-Integration-in-the-Washington-D-C-Metropolitan-Area.PD>
85. Lewis S., Simon C., Uzzell, R., Horwitz A., Casserly M. (2010). A Call for Change: The Social and Educational Factors Contributing to the Outcomes of Black Males in Urban Schools. Council of the Great City Schools.
86. Livingstone D. W. (2001). Adults' Informal Learning: Definitions, Findings, Gaps, and Future Research. NALL Working Paper 21.
87. Macchiavello M. (2003). Forced migrants as an under-utilized asset: refugee skills, livelihoods and achievements in Kampala. *New issues in refugee research*. No. 95. UNHCR.
88. Malcolm J., Hodkinson P., Colley, H. (2003). The interrelationships between informal and formal learning. *Journal of workplace learning*, Vol. 15(7/8), p.313-318.
89. Martikainen, T. (2005). Religion, Immigrants and Integration. AMID Working Paper Series 43/2005. Aalborg: AMID

90. Martinkienė G, Adomkus J (2009). Socialinės sanglaudos stiprinimo galimybės suaugusiųjų mokymosi aspektu. Tiltai, 2009.
91. Merrice L. (2007). Lifelong learning and the social integration of refugees in the UK: the significance of social capital. *International Journal of Lifelong Education*, Vol.26 (2), p.155-172.
92. Merryfield, M. M. (2002). The difference a global educator can make. *Educational leadership*, Vol. 60(2), p.18-21.
93. Mickūnas A.. (2014). Mokykla, mokytojai, mokiniai. vilnius: versus aureus.
94. Miller Kevin J., Fuller David P. (2006). Developing Cultural Competency in Early Childhood Preservice Educators Through a Cultural Self-Analysis Project. *Journal of Early Childhood. Teacher Education*, Volume 27, p. 35-45.
95. Miller K. J., Fuller D. P. (2006). Developing cultural competency in early childhood preservice educators through a cultural self-analysis project. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, Vol.27(1),p. 35-45.
96. Mittler, P., Jackson, S., & Sebba, J. (2002). Social exclusion and education. *Journal of Integrated Care*, 10(3), 5-15.
97. Montgomery E., Foldspang A. (2005). Seeking asylum in Denmark: refugee children's mental health and exposure to violence. *European Journal of Public Health*, Vol. 15 (3), p.233-237.
98. Montgomery E., Foldspang A. (2008). Discrimination, mental problems and social adaptation in young refugees. *European Journal of Public Health*, Vol. 18 (2), p. 156-161.
99. Moser H. (2012) Opening doors to adult education for migrants. Guidelines for working with Education Ambassadors. Grundtvig „Learning Community“. Graz, Austria. Interneto prieiga: <http://www.learning-community.eu/>
100. Murphy D., Ndegwa D., Kanani A., Rojas-Jaimes C., Webster A. (2002). Mental health of refugees in inner-London. *The Psychiatrist*, Vol. 26, p. 222-224.
101. Nezer M. (2013). Resettlement at risk: Meeting emerging challenges to refugee resettlement in local communities. [Prepared for the J.M. Kaplan Fund], HIAS
102. Nicolai S., Triplehorn C. (2003). The role of education in protecting children in conflict. Network Paper: *Humanitarian Practice Network (HPN)*, Vol. 42, p.1-36.
103. Oberg K. (1960). Culture shock: Adjustment to new cultural environments. *Praktical anthropology* 7, p. 177-182. Reprint in 2006 by Wolfgang & Nora Krahl
104. Palmer, M., Larkin, M., De Visser, R. & Fadden, G. (2010). Developing an interpretative phenomenological approach to focus group data. *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 7, p. 99–121.

105. Pedersen D. (2002). Political violence, ethnic conflicts and modern wars. *Social science & medicine* Vol. 55 (2), p. 175-190.
106. Penkauskienė D. (2016). Išprovokuotas mokymosi permastymo patyrimas universitetinių bakalauro studijų metu. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga. Socialiniai mokslai, edukologija (07 S), Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas.
107. Perret R., Lucio M.M., McBride J., Craig S. (2012). Trade Union Learning Strategies and Migrant Workers: Policies and Practices in a New-liberal environment. *Urban studies*, Vol. 49(3), p.649-667.
108. Peters B. (2003). Collective Identity, Cultural Difference and Developmental trajectories of immigrants groups. *Migrants in Western Europe*, eds.R. Sackmann, B. Peters, T. Faist. England: Ashgate, p. 13-35.
109. Peters J., Gray A. (2005). A Solitary Act One Cannot do alone: The Self-Directed, Collaborative Learner. *International Journal of Self-directed Learning*, Vol. 2 (2), p.12-23.
110. Phillimore J., Goodson L. (2006). Problem or Opportunity? Asylum Seekers, Refugees, Employment and Social Exclusion in Deprived Urban Areas. *Urban Studies*, Vol. 43 (10), p. 1715-1736.
111. Phillips D. (2006). Moving Towards Integration: The Housing of Asylum Seekers and Refugees in Britain. *Housing Studies*, Vol. 21 (4), p.539-553.
112. Pietkiewicz I. Smith J.A. (2012) Praktyczny przewodnik interpretacyjnej analizy fenomenologicznej w badaniach jakościowych w psychologii. *Czasopismo Psychologiczne*, Vol. 18(2), p. 361-369. (English version).
113. Pitman A. (2010). Asylum application process: the psychiatric patient's experience. *The Psychiatrist*, Vol. 34, p. 344-348.
114. Reicher S., Hopkins N. (1996). Seeking influence through characterizing self-categories: An analysis of anti-abortionist rhetoric. *British Journal of Social Psychology*, Vol. 35, p. 297-311.
115. Ryan, Dermot A. ; Benson, Ciarán A. Dooley (2008) Psychological Distress and the Asylum Process: A Longitudinal Study of Forced Migrants in Ireland *The Journal of Nervous and Mental Disease*. Vol. 196 - Issue 1, p 37-45.
116. Rodgers, G. (2004). Hanging out with forced migrants: methodological and ethical challenges. *Forced migration review*, Vol. (21), p. 48-49.
117. Rudiger A. (2004) Community relations with new migrants. University of Oxford, CMPS
118. Rupšienė L. (2007) Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Klaipėda : Klaipėdos universiteto leidykla.
119. Salinas C., Muller G. (1999). Good Practice Guides on the Integration of Refugees in the European Union: Education. ECRE task force on Integration, 1999

120. Sinacore A.L., Lerner, S. (2013). The cultural and educational transitioning of first generation immigrant undergraduate students in Quebec, Canada. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, Vol. 13(1), p.67-85.
121. Sirin S. R., Rogers-Sirin L. (2015). The educational and mental health needs of Syrian refugee children. Migration Policy Institute. Retrieved December, No.12, 2015.
122. Sladek R. M., King, S. M. (2016). Hidden from view? Bringing refugees to the forefront of equity targets in Australian higher education. *International Studies in Widening Participation*, Vol. 3(1), p.68-77.
123. Sládková J. (2014). The guys told us crying that they saw how they were killing her and they could not do anything”: Psychosocial explorations of migrant journeys to the U.S. *Psychosocial Intervention* Vol. 23(2014) p. 1-9.
124. Smith, J. A. (2011). Evaluating the contribution of interpretative phenomenological analysis. *Health psychology review*, Vol. 5(1), p. 9-27.
125. Socialiės ekonomikos institutas (2006) Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių LR tyrimo ataskaita. Vilnius.
126. Socialinių tyrimų institutas (2007). Valstybės paramos teikimo, užsieniečių gavusių prieglobstį LR integracijos efektyvumo įvertinimas Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras. Vilnius.
127. Spencer S. (2004) Refugees and other new migrants: a review of the evidence on successful approaches to integration. University of Oxford, Centre on Migration, Policy and Society.
128. Spinelli E. (2005). The interpreted world. An introduction to phenomenological psychology. Practising Existential Psychotherapy The Relational World. London.
129. Spinelli E. (2009). The Mirror and the Hammer. *Conditio humana*. London.
130. Spinelli E. (2014). Therapeutic relations in existncial-phenomenological research phenomenology. Minsk
131. Stewart E. S. (2011). UK Dispersal Policy and Onward Migration: Mapping the Current State of Knowledge. *Journal of Refugee Studies*. doi: 10.1093/jrs/fer039. prieiga per internetą: <http://jrs.oxfordjournals.org/content/early/2011/10/20/jrs.fer039>
132. Stewart, E. C., Bennett, M. J. (2011). American cultural patterns: A cross-cultural perspective. Hachette UK.
133. Stubbs S. (2008). Inclusive education. Oslo, Norway.
134. Štuopytė E. (2009). Prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos vadovas: metodinė priemonė. Lietuvos Raudonasis Kryžius. Vilnius.
135. Štuopytė E., Bereznaia-Demidenko V. (2013). Neformalaus ugdymo įtaka pabėgėlių integracijai. *Topical questions of morden psychology and pedagogy*. Lipetsk.

- 136.Štuopytė E., Bereznaja-Demidenko V., R. Bulotas (2014).Nepilnamečių pabėgėlių mokyklinės socializacijos ypatumai. Tarptautinės tęstinės mokslinės-praktinės konferencija “Socialinis ugdymas VII: Postmodernios visuomenės iššūkiai vaikų ir jaunimo socializacijai”.
- 137.Štuopytė, E. (2002). Teritorinės bendruomenės centro darbo su vaikais socialinės edukacinės funkcijos ir jų raiškos ypatumai. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga. Socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Kaunas: Kauno technologijos universitetas
- 138.Štuopytė, E. (2010). Savanorių mokymasis vykdant socioedukacinę veiklą nevyriausybinėse organizacijose. *Socialiniai mokslai*, Vol. 2 (68), p.123–130.
- 139.Tatar M. (1998). Counseling immigrants: School contexts and emerging strategies. *British Journal of Guidance and Counseling*, Vol. 26, p.337–352
- 140.Tatar M. (2015). Multicultural counseling: school context. Education for the 21 century: Multiculturalism, Childen’s Rights and Global Citizenship. Israel.
- 141.Terzil L. (2005). A capability perspective on impairment, disability and special needs. Towards social justice in education. *Theory and Research in Education*. Vol. 3 (2), p.197-223.
- 142.Tett L., Fyfe I. (2010). Community Education, Learning and Development. Edition: 3rd ed. Edinburgh: Dunedin Academic.
- 143.Thompson Franklin Titus (2013). "Multicultural Dispositions: A Viable Tool for Teacher Training"). Teacher Education Faculty Publications. Paper 73. International Journal of Humanities and Social Science Vol. 3 No. 3, p. 72-84. Interneto prieiga:<http://digitalcommons.unomaha.edu/tefacpub/73>
- 144.Tuton D. (2003). Refugees, forced resettlers and other forced migrants towards a unitary study of forced migration. *New issues in refugee reserch*. No 94. UNHC
- 145.UNESCO (2005). Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. Published by the United Nations Educational, Scientific,Cultural Organization 7, place de Fontenoy, 75352 PARIS 07 S
- 146.UNHCR (2009). Note on Refugee Integration in Central Europe, CP 2500, 1211 Geneva 2. Switzerland
- 147.Van Manen M. (2014). Phenomenology of practice: Meaning-giving methods in phenomenological research and writing. Walnut Creek, California: left Coast Press. 455.
- 148.Van Manen M. (2016). The tact of teaching: The meaning of pedagogical thoughtfulness. abington, new york:Routledge.
- 149.Vandenberg D. (1998). education in existential perspective: The dialectic of education for democracy. in P. Higgs (ed.), *Metatheories in educational theory and practice* (p. 141–165). Johannesburg: Heinemann.

150. Vandenberg, D. (2009). Critical thinking about truth in teaching: The epistemic ethos. *Educational Philosophy and Theory*, Vol. 41(2), p.155–165.
151. Vinokurov A., Birman D., Trickett E. (2000). Psychological and acculturation correlates of work status among Soviet Jewish refugees in the United States. *International Migration Review*, Vol. 34(2), p.538-559.
152. Warren Simon (2004). Education Integration of new migrants: education. University of Oxford, CMPS
153. Waters, T., & LeBlanc, K. (2005). Refugees and education: Mass public schooling without a nation-state. *Comparative Education Review*, Vol.49(2), p. 129-147.
154. Weare K., Gra, G. (2003). What works in developing children's emotional and social competence and wellbeing?. London: Department for Education and Skills.
155. Wilkinson S., Silverman D. (2004). 10 Focus Group Research. Qualitative research: Theory, method and practice, p.177-199.
156. Wolcott, H. F. (2002). Writing up qualitative research better. *Qualitative health research*, Vol. 12(1), p.91-103.
157. World Health Organization. (2010). Health of migrants: the way forward: report of a global consultation International Organization for Migration., Geneva. Interneto prieiga: <http://apps.who.int/iris/handle/10665/44336>
158. Xue L. (2007). Portrait of an Integration Process Difficulties encountered and resources relied on for newcomers in their first 4 years in Canada. Evidence from three waves of the Longitudinal Survey of Immigrants to Canada LSIC. Prieiga internetu: <http://www.cic.gc.ca/english/pdf/research-stats/portrait-integr-process-e.pdf>
159. Žibas K. (2012). Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje: integracijos kilmė, tęstinumas ir migracijos tinklo formavimas. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: sociologija. Vilnius Universitetas, Lietuvos socialinių tyrimų centras. Vilnius.
160. Žibas K. (2013) Prieglobstis Lietuvoje:: teisiniai ir sociologiniai aspektai. *Etniškumo studijos*. No.2013/1. Vilnius.
161. Žydžiūnaitė V. (2012). Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos vertinimo modelis (įrankis). Monografija. Vilnius.
162. Белановский С.А. 1(996) Метод фокус-групп. Москва.: Издательство Магистр, 272 с.
163. Вебер М. (1996). Западно-европейская социология XIX-начала XX веков. Москва 1996, p. 455-491.
164. Волох В. (2012), Теоритические основы изучения проблем адаптации и интеграции мигрантов. Институт государственного управления. Москва.
165. Маслова Т.Ф. (2009) Социокультурная интеграция в контексте современных реалий. Социологические очерки. Москва 2009, p.176.
166. Селье Г. (1992). Стресс без дистресса. Рига: Виеда, p. 109.

Approbation of the Research Results

Peer-reviewed publications on the dissertation topic:

Bereznaja-Demidenko, V., Štuopytė, E. (2018). The role of education in the integration process of forced migrants. *SABIEDRĪBA. INTEGRĀCIJA. IZGLĪTĪBA*, ISSN 1691-5887. p. 225-234. Rezekne, Latvia.

Bereznaja-Demidenko V., Stuopyte E. (2017). Educational factors of forced migrant's integration into local societies. *Society. Integration. Education*. ISSN2340-1117. ISBN: 978-84-697-3777-4. p. 8414-8422. EduLearn17. Barcelona. Spain

Bereznaja-Demidenko V., Stuopyte E. (2014). Development of cross-cultural skills as form of forced migrants' integration. *International Academy of Science and Higher Education*; London: IASHE, 2014. p. 76. ISBN 978-1-909137-56-1

Bereznaja-Demidenko V., Štuopytė E., Bulotas R. (2014). The peculiarity of school socialization of juvenile refugees. *Social education* [internet resource]. 7, p. 79-83.

Presentations on the dissertation topic at international research conferences and seminars:

Bereznaja-Demidenko V., Štuopytė E. (2015). *Non-formal training as a form of forced migrants integration*, published following the results of the conference *Education for the 21st century: multiculturalism, children's rights and global citizenship*, Haifa, Israel. Published by Gordon Academic College and the European Commission's Tempus IV project DOIT.

2018 October 11-12; report *Training and learning of forced migrants during their integration into society* was delivered by Valentina Demidenko at the conference "Education for human well-being", Klaipėda.

2018 February 19-21; report *Forced migrants – their social inclusion into a local community: psychosocial and educational factors* was delivered by Valentina Bereznaja- Demidenko at the international conference "Welcome to Europe: 3i – Inclusion, Integration& Internationalisation", Kalajoki.

2017 January 17, report *Forced migrants' integration into a local society: social, psychological and educational factors* was delivered by Valentina Bereznaja-Demidenko at the international conference "PASSWORLD 2017 LIHUANIA: Are European Union and Lithuania ready for refugees?", Vilnius.

2017 October 5, report *Social and educational factors of forced migrants' integration into local communities* was delivered by Valentina Bereznaia-Demidenko, at the international symposium "Challenges for Social Inclusion: the Perspective of Intercultural Social Work", Kaunas.

2015 October 22, report *Working in the field of integration of foreigners who have been granted asylum: experience, good practice and new challenges* was delivered by Valentina Bereznaia-Demidenko during the conference "The Challenges of Integration of Foreigners Acquired Asylum in Lithuania in the Context of the European Refugee (Migrant)", which was organized by the Social Services Supervisory Department under the Ministry of Social Security and Labor, Vilnius

2015 March 14, report *Psychoeducational factors for the Integration of forced migrants* was delivered by Valentina Bereznaia-Demidenko at the seminar "Improvement of the qualifications of workers who work with forced migrants" organized by the Department of Social Services Supervision under the Ministry of Social Security and Labor, Vilnius.

Notes about the Author

Name, surname: Valentina Demidenko.

Address: Alyvų 13, Gulbiniškiai Village, Šveicarija Parish, Jonava District Municipality.

Telephone: +370 615 38449

Email: yberiuza@gmail.com; direktore@jonavospc.lt

Education

Year, Institution	Professional qualification, degree, scientific degree
2002–2006 Vytautas Magnus University	Bachelor degree, qualification: Psychology
2006–2006 MRU	Master of Psychological Science
2013–2018 KTU	Doctoral studies in Education Science

Academical work experience

2017–2018 Kaunas College, Faculty of Medicine, Department of Social Work, assistant lecturer

2015–2016 Kaunas University of Technology, Faculty of Social Sciences, Humanities and Arts, Department of Educology, assistant lecturer.

Work experience:

2008–2018 Director of the Social Services Centre in Jonava District

2009–2018 Psychologist, Lithuanian Red Cross (for consultation of forced migrants).

2007–2008 Chief specialist in the Department of Social Services Supervision under the Ministry of Social Security and Labor.

2003–2007 Deputy director and psychologist at the Refugee Reception Center.

Reziومه

Globalios migracijos tendencijos koreguoja ne tik socialinę-politinę, ekonominę sferas, bet ir švietimą. Istoriskai nebūdingų tautų atstovų atvykimas iš Afganistano, Kinijos, Irako, Pakistano, Sirijos, Afrikos ir kitų šalių reikalauja tam tikro visuomenės pasiruošimo ne tik priimti istoriskai šalies teritorijoje negyvenusių tautų atstovus, bet ir sukurti atitinkamą priverstinių migrantų integracijos skatinimo sistemą.

Karinius veiksmus, represijas, badą išgyvenę priverstiniai migrantai pripažinti pažeidžiamiausia, socialinę atskirtį patiriančia migrantų grupe. Dauguma jų prieglobstį suteikusioje šalyje išgyvena kultūrinį šoką, psichosocialinius bendravimo sunkumus, socialinių normų suvokimo stoką, profesinio pasiruošimo neatitikimus bei kalbinius sunkumus. Šių problemų sprendimui prieglobstį suteikiančiose Europos Sąjungos šalyse, tame tarpe ir Lietuvoje, kuriamos integracijos sistemos. Jos skirtingos, tačiau pasižymi bendru aspektu – edukacinių paslaugų suteikimu. Nes būtent ugdymas gali tapti efektyviu socialinę atskirtį patiriančių migrantų marginalizacijos įveikimo įrankiu (Hek R., 2005; Merrice L., 2007; Moser H., 2012).

Taigi, socioekonominiai pokyčiai Europoje, visuomenės demokratiškumo ir humanizacijos socialinės politikos aktualumas, bendros ES ir nacionalinės Lietuvos švietimo sistemų vystymas skatina naujų „netradicinių“ visuomeninio gyvenimo ir švietimo sistemos dalyvių – priverstinių migrantų – integraciją palengvinančių ugdymo mechanizmų paiešką.

Lietuvoje integracija dažnai analizuojama tradiciniame kontekste, nagrinėjant tradicinių, šaliai būdingų, „pažįstamų“ socialinės atskirties grupių integracijos ypatumus. Neabejotina, kad tokie tyrimai ir toliau vaidina svarbų vaidmenį aiškinantis atskirties mažinimo procesus, tačiau pažymėtina, kad integracijos supratimui vis didesnę reikšmę įgauna socialinės sanglaudos, įgalinimo, įtraukiančio ugdymo analizė. Taigi tokių socialinę atskirtį patiriančių grupių kaip priverstiniai migrantai edukacinių veiksnių poveikio jų integracijai tyrinėjimai gali reikšmingai papildyti mokslinį diskursą, suteikti jam naujų atspalvių ir užpildyti trūkstamą socialinės bei edukacinės aprėpties įgyvendinimo grandį.

Analizuojant atliekamų priverstinių migrantų integracijos tyrimų problematiką, gali būti išskiriamos dvi tendencijos: pirmą – integracijos procesas nepakankamai išsamiai analizuojamas edukaciniu požiūriu, išsamiau gilinamasi tik į vieną šio proceso aspektą – integraciją į formalaus švietimo įtaigas. Stokojama holistinio požiūrio į edukaciją kaip į mokymąsi visą gyvenimą ir neatsiejamą žmogaus socializacijos bei integracijos dalį. Antra – daugelyje „naujų“ ES šalių (Lietuvoje taip pat), stebimas fragmentinių tyrimų, atliekamų, panaudojant ES struktūrinių fondus, dominavimas, trūksta išsamesnių (o gal gilesnių) mokslinių tyrimų, kurie padėtų identifikuoti priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinius procesus.

Apibendrinant tai, kad pasakyta, išryškėja mokslinį tyrimą inspiruojantys **probleminiai klausimai**: Kokie yra priverstinių migrantų integracijos visuomenėje ypatumai? Kokie edukaciniai veiksniai lemia sėkmingą priverstinių migrantų integraciją visuomenėje?

Tyrimo objektas – priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinius veiksniai.

Tyrimo tikslas – atskleisti priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinius veiksniai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išryškinti priverstinių migrantų kaip socialinės grupės ypatumus.
2. Pagrįsti priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinių veiksmų teorinį modeliavimą.
3. Parengti priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinių veiksmų tyrimo metodologiją.

Nustatyti priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinius veiksniai.

Teorinės disertacinio tyrimo nuostatos ir koncepcijos

• **Socialinė kognityvinė teorija** (Bandura A., 2009) – žmogaus funkcionavimas naujoje aplinkoje aiškinamas triadiniu savitarpiškumu: elgesys, kognityvūs ir kiti asmeniniai veiksniai bei aplinkos įvykiai veikia kaip sąveikaujantys vienas kitą determinantai. Žmogaus prigimtis apibrėžiama pamatiniais gebėjimais: a) simbolizavimu; b) numatymu; c) vidiniu reguliavimu; d) savimonės „atspindėjimu“; e) „žmogaus prigimties plastiškumu“, arba keičiančiuoju gebėjimu.

Socialinė kognityvinė teorija svarbi priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinių veiksmų analizės kontekste, nes tokie pamatiniai gebėjimai kaip savaties atspindėjimas, vidinis reguliavimas, simbolizavimas ir numatymas reiškiasi priverstinių migrantų integracijos procese. Edukacinių veiksmų tyrimo kontekste akcentuotinas A. Banduros (2009) aprašytas „keičiantysis gebėjimas“, kuris tampriai susijęs su priverstinių migrantų gebėjimu mokytis stebint visuomenėje demonstruojamus elgesio modelius.

• **Žmogaus vystymosi ekologinės sistemos teorija** (Bronfenbrenner U., 1977, 1986, 1994) analizuoja žmogaus raidos ir socializacijos procesus sistemų kontekste, išskiriant kelis individo ir sistemų sąveikos lygmenis: mikrosistema, mezosistema, egzosistema, makrosistema, chronosistema. Priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinių veiksmų tyrimo kontekste svarbios U. Bronfenbrenner (1986) „stebėjimo diados“ (angl. *observation dyad*) idėjos, atskleidžiančios priverstinių migrantų mokymosi dalyvaujant priimančios visuomenės veikloje, stebint ją ir mokantis joje galimybes. U. Bronfenbrenner žmogaus ekologinio vystymosi teorijos pagrindu modeliuojami priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinių veiksmų lygmenys.

• **E. Spinelli susietumo teorija ir savaties patyrimo koncepcija** (Spinelli E., 2005; 2014). Atsižvelgiant į tai, kad priverstinių migrantų

• integracija, vertinant konceptualiųjų lygmeniu, neišvengiamai susijusi su individualiu patyrimu (IMO, 2004), šiame tyrime remiamasi Ernesto Spinelli idėjomis. Susietumo teorijoje akcentuojamos individo ir aplinkos sąsajos. Priverstiniai migrantai, patekę į naują visuomenę, nuolat sąveikauja su aplinka ir susiduria su pokyčiais. Pokyčiai, savo ruožtu, neatsiejami nuo mokymo(si) ir poreikio keistis, ieškoti naujų savo buvimo būdų (savasties patyrimo koncepcija). Tokiu būdu gali keistis asmens savęs, kitų ir pasaulio suvokimas Priverstinių migrantų pasaulėvaizdis gali būti formuojamas ir keičiamas naujo patyrimo įgijimo keliu arba išlaikomas atmetant naujus realybės faktus: neigiant naują informaciją ar patyrimą, atitolinant jį nuo savęs. Pasaulėvaizdžio rigidiškumas suteikia stabilumo, tačiau, laikui bėgant, gali atitolinti nuo gyvenimiškos būtinybės keistis, mokytis, įgyti naujų įgūdžių, integruotis.

• **J. Berry akulturacijos teorija (1997, 2003, 2011)** analizuoja dominuojančios visuomenės ir mažumos grupės / asmens sąveikos procesus. Priverstinių migrantų ir juos priimančios visuomenės kontekste, pasak J. Berry, galimi keli santykio būdai: asimiliacija, integracija, segregacija ir marginalizacija. Sėkmingai priverstinių migrantų integracijai svarbu, kad abi kultūros (tiek dominuojanti, tiek mažumos) sąveikos procese keistų savo elgesį ir nuostatas. Taigi, priverstinių migrantų integracija yra abipusis tiek besintegruojančiųjų, tiek visuomenės mokymo(si) ir pasiruošimo procesas.

• **G. Engerbensen (2003) socialinės integracijos koncepcija** abipusę integracijos procesą aiškina per funkcinę, moralinę ir ekspresyvinę dimensijas. Siektina, kad integracijos visuomenėje procese priverstiniai migrantai ne tik savarankiškai funkcionuotų, bet ir perimtų priimančios visuomenės socialines, teisines normas; būtų emociškai įtraukti, identifikuotų save kaip priimančios visuomenės narius. Siekiant šių tikslų pažymėtina integracijos proceso abipusiškumo svarba.

Metodologinės disertacinio tyrimo nuostatos

Analizuojant tyrimo objektą išskiriami integracijos kintamieji: individualus potencialas, socialinis potencialas, edukaciniai veiksniai. Esminių tyrimo objekto požymių identifikavimo procese remiamasi integracijos abipusiškumo koncepcija, kurioje akcentuojama lygiavertė priverstinių migrantų (PM) individualaus potencialo (motyvacija integruotis, išsilavinimas, sveikata, šeimyninis, socialinis statusas) ir visuomenės socialinio potencialo (gebėjimo įgalinti naujus narius) svarba (Castles S., 1993; Raicher S., Hopkins N., 1996; Spencer S., 2004; Martikainen T., 2005; Bowskill M. ir kt., 2007; Žydzūnaitė V., 2012; Agustina I., Beilins R., 2012).

Atsižvelgiant į integracijos proceso abipusiškumą, priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinių veiksnių analizei pasirinktos dvi tyrimo dalyvių grupės: priverstiniai migrantai ir visuomenės atstovai – specialistai, dirbantys su priverstiniais migrantais. Disertaciniam tyrimui pasirinkta kokybinė

tyrimo strategija, naudojant iš dalies struktūruoto interviu metodą, tikslinės grupės diskusijos (angl. *focus groupe*) metodą ir kokybinės dokumentų analizės metodą.

Tyrimo metodai

1. Mokslinės literatūros analizė leido išryškinti teorinius priverstinių migrantų integracijos visuomenėje aspektus ir esmines priverstinių migrantų, kaip socialinę atskirtį patiriančios grupės, charakteristikas. Mokslinės literatūros analizės metu atskleistas edukacijos vaidmuo priverstinių migrantų integracijos procese, išryškinti jį veikiantys edukaciniai veiksniai. Atliktos mokslinės literatūros analizės pagrindu sudarytas priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinių veiksnių modelis.

2. Iš dalies struktūruoto interviu metodas, remiantis E. Spinelli susietumo teorija ir savasties patyrimo koncepcija, pasirinktas atsižvelgiant į pirmosios tyrimo dalyvių grupės specifiką. Priverstinių migrantų integracija neišvengiamai susijusi su individualiu priverstinių migrantų patyrimu. Analizuojant priverstinių migrantų integracijos procesą, būtina atsižvelgti į individualius kiekvieno priverstinio migranto išgyvenimus. E. Spinelli koncepcija paremtas iš dalies struktūruotas interviu leidžia skirti dėmesį autentiškam priverstinių migrantų patyrimui, suprasti, aprašyti jį bei atskleisti priverstinių migrantų patirtį, išgyventą tam tikroje autentiškoje situacijoje, atsižvelgiant į jo integracijos kontekstą ir jam įtaką darančius edukacinius veiksnius.

3. Tikslinės grupės diskusijos (angl. *focus groupe*) metodas. Esminis šio tyrimo metodo pasirinkimo motyvas – grupė yra tam tikras sociumo modelis, kuris užtikrina socialinio kontakto buvimą tyrimo metu (Belanovsky A., 1996). Disertacijos tyrimo objekto kontekste tikslinės grupės diskusijoje dalyvaujanti grupė gali būti traktuojama kaip priverstinius migrantus priimančios visuomenės modelis. Nors tai ir dirbtinis sociumo modelis, grupinė sąveika skatina dalyvius ne tik reikšti savo nuomonę, bet ir atsakyti į kitų nuomones. Tokiu būdu plečiasi tyrimo metu gaunamų duomenų spektras. Grupėje vykstantys procesai artimi visuomenės procesams, kai nariai ne tik patys sąveikauja, bet ir stebi kitų dalyvių tarpusavio sąveiką.

4. Kokybinės dokumentų analizės metodas. Dokumentų analizės metodas disertacijoje taikomas kaip iš dalies struktūruoto interviu ir tikslinės grupės diskusijos metodus papildantis tyrimo metodas, skirtas Lietuvos Respublikos teisės aktuose reglamentuojamų priverstinių migrantų integracijos, švietimo ir mokymosi visą gyvenimą galimybių analizei bei priimančioje visuomenėje taikomų priverstinių migrantų mokymo programų ištyrimui.

Išvados

Apibendrinant atliktos literatūros analizės ir empirinio tyrimo rezultatus, teigtina kad:

1) Migracinių tendencijų globalumas nulemia naujų „netradicinių“ visuomeninio gyvenimo ir švietimo sistemos dalyvių – priverstinių migrantų – integraciją skatinančių ugdymo mechanizmų paieškas.

Priverstiniai migrantai – dėl karo, politinių represijų ar kitų priverstinių veiksnių savo gimtąją šalį palikę asmenys, kuriems priimančioje šalyje suteiktas prieglobstis. Priverstiniai migrantai priskiriami pažeidžiamiausioms, socialinę atskirtį patiriančioms grupėms dėl kelių esminių charakteristikų:

a. priverstiniais migrantams dėl patirtų traumų dažnai būdingas potrauminio streso sindromas, depresija, neurozės, fobijos, aukštas nerimastingumo lygis, kiti asmenybiniai sutrikimai;

b. atvykę iš kitų valstybių naujoje priimančioje visuomenėje priverstiniai migrantai tampa etninės ir religinės mažumos atstovais;

c. priverstiniai migrantai turi ribotas politinio teisinio dalyvavimo priimančios visuomenės gyvenime galimybes;

d. atvykę į naują visuomenę priverstiniai migrantai dažnai susiduria su dalyvavimo darbo rinkoje ribotumais ir to nulemtu žemu ekonominiu statusu;

e. priverstiniai migrantai išgyvena socialinių ryšių priimančioje visuomenėje stoką;

f. priverstiniai migrantai susiduria su edukacinės atskirties apraiškomis („iškrenta“ iš bendrojo lavinimo švietimo sistemos, susiduria su aukštojo mokslo prieinamumo problemomis);

g. priverstinių migrantų išsilavinimas dažnai neatitinka priimančios visuomenės darbo rinkos reikalavimų, susiduriama su turimos kvalifikacijos pripažinimo problemomis;

h. visos išvardintos charakteristikos nulemia žemą socialinį priverstinių migrantų statusą, kartais – grėsmę jungtis į marginalias, delinkventinio elgesio grupes.

2). Priverstinių migrantų integracija yra abipusis, sudėtingas ir daugiasluoksnis procesas, reikalaujantis tiek priverstinių migrantų pasiruošimo integruotis į juos priimančią visuomenę, tiek visuomenės pasiruošimo priimti naujus narius. Priverstinių migrantų integracijos procese ypatingas vaidmuo tenka edukacijos procesui.

Atlikta mokslinės literatūros analizė inspiruoja išvadas apie ribotas formalios švietimo sistemos prieinamumo galimybes šiai tikslinei grupei dėl kelių priežasčių: mokymo turinio ir formų nelankstumo, diskriminacijos priverstinių migrantų atžvilgiu apraiškų bei tinkamos priverstinių migrantų mokymo(si) motyvacijos skatinimo sistemos stokos.

Nagrinėjant priverstinių migrantų ugdymo(si) galimybes, išryškėjo, kad tinkamiausios šiai pažeidžiamai grupei yra neformalus ir informalus

(savivaldaus) ugdymo(si) formos. Taikant tinkamas ugdymo(si) formas priverstiniai migrantai įgyja teigiamos mokymosi patirties, o tai didina jų savivertę, motyvaciją mokytis naujos kalbos, įgyti profesinių įgūdžių.

Priimančioje visuomenėje vykstančio neformalaus mokymo(si) metu priverstiniai migrantai pažįsta naujos šalies kultūrą per bendros veiklos patirtį, per bendravimą ir bendradarbiavimą su priimančios visuomenės vietos bendruomenių atstovais. Integracijos procese neformalaus ir informalaus mokymo(si) formų taikymas skatina priverstinių migrantų mokymąsi iš naujai įgyjamos patirties bei savęs, aplinkinių ir pasaulio suvokimo pokyčius. Priverstinių migrantų integracija paremta mokymo(si) iš patirties procesu. Priverstinių migrantų integracijos metu prasmingai įgyjamos naujos žinios, kalba, įgūdžiai, užmezgami socialiniai ryšiai priimančiojoje visuomenėje, jos vietos bendruomenėse; perimamos tam tikros elgesio, vertybines, kultūrinės normos. Prasmingai išgyvendami naujas žinias priverstiniai migrantai mokosi ir šiame mokymosi-integracijos procese kuria naujas patirtis, kuriomis naudojasi dar naujesnių žinių ir patirties įgijimui. Taip vyksta integracijos procesas.

Atlikus priverstinių migrantų integracijos proceso teorinę analizę, išryškėjo, kad šis procesas vyksta keliais lygmenimis ir keliais etapais, tad ir priverstinių migrantų mokymo(si) procesas integracijos metu yra daugiasluoksnis, kai skirtinguose lygmenyse, skirtingų etapų metu pasireiškia tam tikri edukaciniai veiksniai.

Mokslinės literatūros analizė leido sukonstruoti hipotetinį priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinių veiksnių modelį, kuriame išskirti šie edukaciniai veiksniai:

- Individualaus lygmens edukaciniai veiksniai - turima priverstinių migrantų mokymo(si) patirtis; požiūris į mokymą(si); atvirumas naujovėms; specifiniai mokymosi poreikiai, individualus edukacinis potencialas;

- Institucinio lygmens edukaciniai veiksniai - formalus ir neformalus švietimo prieinamumas, profesinės kvalifikacijos pripažinimo galimybės; priverstinių migrantų įtrauktis į neformalaus ugdymo programas; priverstinių migrantų galimybės dalyvauti priimančios visuomenės veikloje;

- Politinio lygmens edukaciniai veiksniai susiję su pasaulinėmis tendencijomis, politiniais susitarimais ir teisiniu reglamentavimu priverstinių migrantų švietimo ir mokymosi visą gyvenimą prieinamumo srityje.

Įvardinti trijų lygių edukaciniai veiksniai veikia pirminio adaptacijos, modifikacijos ir rezultatyvumo etapų metu, skatinant priverstinių migrantų funkcinio, moralinio ir ekspresyvaus integracijos lygmenų indikatorių pasiekimą.

3. Priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinių veiksnių tyrimo metodologija pagrįsta mokslinės literatūros analizės pagrindu sudarytu teoriniu modeliu. Teorinio modelio elementai inspiravo tyrimo strategijos sukūrimą. Atliekant empirinį priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukacinių veiksnių tyrimą buvo pasirinkti iš dalies struktūruoto interviu,

tikslinės grupės diskusijos bei dokumentų, analizės metodai. Tyrimo duomenų rinkimo metodų trianguliacija inspiruota siekiu užtikrinti kokybinio tyrimo duomenų patikimumą.

Priverstinių migrantų edukacinių veiksnių jų integracijos visuomenėje metu patirties tyrimui argumentuotai pasirinktas iš dalies struktūruoto interviu metodas. Metodas yra etiškas, tinkamas darbui su jautriais priverstinių migrantų išgyvenimais; leidžiantis surinkti sudėtingus, daugiasluoksnius edukacinių veiksnių patirties integracijos metu duomenis bei pakankamai atviras nenumatytiems duomenims.

Ekspertų, dirbančių priverstinių migrantų integracijos srityje, nuomonės apie edukacinius priverstinių migrantų integracijos visuomenėje, jos vietos bendruomenėse veiksnius tyrimui pasirinktas tikslinės grupės diskusijos metodas. Taikant šį metodą buvo siekiama surinkti duomenis, identifikuojančius visuomenės, jos vietos bendruomenių atstovų nuomones apie priverstinių migrantų integraciją bei išskirti diskusijos dalyvių sąveikos metų išryškėjusius edukacinius veiksnius.

Dokumentų analizė tyrime naudojama kaip interviu ir tikslinės grupės metodus papildantis duomenų rinkimo metodas, siekiant atskleisti ar analizuojamuose dokumentuose reglamentuotos integracijos skatinimo nuostatos sudaro sąlygas priverstinių migrantų dalyvavimo švietimo sistemoje ir mokymosi visą gyvenimą prieinamumui bei užtikrinimui.

Tyrimo duomenys (interviu ir tikslinės grupės diskusijos) buvo analizuojami taikant interpretacinės fenomenologinės analizės metodą (angl. Interpretative Phenomenological Analysis – IPA). Pasirinktas metodas atitinka kokybinio tyrimo filosofiją, yra tinkamas taikytų tyrimo metodų duomenims apdoroti, nes leidžia gautame kokybinio tyrimo duomenų masyve identifikuoti priverstinių migrantų integraciją visuomenėje veikiančius edukacinius veiksnius bei suprasti juos.

4. Priverstinių migrantų integracija visuomenėje – tai sudėtingas, daugiasluoksnis abipusio mokymo(si) procesas, kuriuo metu veikia individualaus, institucinio ir politinio lygmens edukaciniai veiksniai, skatinantys priverstinių migrantų integracijos funkcinės, moralinės ir rezultatyvumo dimensijų indikatorių pasiekimą.

Priverstinių migrantų patirties ir ekspertų, dirbančių priverstinių migrantų integracijos srityje, nuomonės tyrimas atskleidė integracijos, kaip mokymo(si) iš naujos patirties reiškinių esmę, išskiriant kelių lygmenų edukacinius veiksnius:

- Individualiu lygmeniu identifikuota tokių edukacinių veiksnių raiška, kaip: priverstinių migrantų gebėjimas mokytis, šeimos požiūris į mokymą(si), mokymosi visą gyvenimą požiūrio priimtumas. Pažymėtinas individualaus lygmens edukacinių veiksnių sąsajos su individualiomis priverstinių migrantų savybėmis, specialiais mokymosi poreikiais bei mokymosi

patirtimi.

- Instituciniu lygmeniu išskirti edukaciniai veiksniai: priverstinių migrantų mokymo programų turinio ir formų lankstumas; mokymas(is) per bendravimą ir dalyvavimą visuomenėje, jos vietos bendruomenėse, formalaus švietimo prieinamumo galimybių įgyvendinimas, švietimo ir integracijos programos įgyvendinančių institucijų specialistų kompetencija mokyti priverstinius migrantus, neformalaus priverstinių migrantų institucinės ugdymo galimybės.
- Politiniu lygmeniu išskirti edukaciniai veiksniai, susiję su teisiniu švietimo ir mokymo(si) visą gyvenimą galimybių reglamentavimu, diskriminacijos švietime – „stiklinių lubų“ efekto – apraiškų prevencija, įtraukties skatinimu bei visuomenės ugdymo priverstinių migrantų priėmimui svarba.

Pažymėtinas palaikančio, pamokančio žmogaus – edukatoriaus – vaidmens svarba priverstinių migrantų integracijai, kuri išryškėjo tyrimo metu ir yra aktuali visų integracijos proceso etapų metu. Integracijos procese edukatoriaus vaidmenį atlieka lietuvių kalbos ar kultūros pažinimo mokytojai, socialiniai darbuotojai, psichologai, kuratoriai ir pan.

Priklausomai nuo integracijos etapo, edukatorius neformalaus ugdymo metu teikia priverstiniam migrantui aktualią, naują visuomenę suprasti padedančią informaciją; įvertina jo edukacinius poreikius ir jų tenkinimo galimybes; padeda užmegzti ryšius su priimančios visuomenės vietos bendruomenėmis; skatina priverstinių migrantų mokymą(si) iš naujos patirties; siekia integruoti kalbos, kultūros pažinimo ir profesinių įgūdžių ugdymą į vietos bendruomenėse, darbo vietose organizuojamus mokymus; skatina priverstinių migrantų dalyvavimą visuomenės, jos vietos bendruomenių veikloje ir tokiu būdu abipusio mokymo(si) procesą; sistemingai vertina priverstinio migranto edukacinius poreikius, skatinant aukštesnių savirealizacijos ir mokymo(si) poreikių patenkinimą; siekia „stiklinių lubų“ efekto ir kitų diskriminacijos formų apraiškų minimizavimo, vykdant neformalaus priimančiosios visuomenės, jos vietos bendruomenių atstovų mokymų programas.

Mokymasis integracijos procese inspiruoja priverstinių migrantų savęs, kitų ir pasaulio suvokimo kaitą. Tyrimo duomenys atskleidė priverstinių migrantų savęs suvokimo pokyčius, susijusius su savo identiteto, poreikių ir galimybių suvokimo virsmu integracijos metu. Mokymo(si) integracijos metu taip pat keičiasi priverstinių migrantų priimančios visuomenės bei savo etninės bendruomenės atstovų supratimas, vyksta tarpasmeninių santykių suvokimo kaita. Priverstinių migrantų pasaulėvaizdžio pokyčiai taip pat inspiruojami priverstinio migranto mokymo(si) integracijos metu patirties.

Lietuvos Respublikos valstybiniuose dokumentuose, reglamentuojančiuose priverstinių migrantų švietimą ir integraciją, apibrėžtos nuostatos sudaro teigiamas pradines sąlygas priverstinių migrantų dalyvavimui

švietimo sistemoje. Tačiau priverstinių migrantų dalyvavimo švietimo sistemoje ir mokymosi visą gyvenimą galimybės yra ribojamos formalaus švietimo prieinamumo sunkumais bei priverstiniams migrantams skirtų mokymo programų turinio ir formų lankstumo stoka. Stokojama sisteminio požiūrio priverstinių migrantų mokymo(si) integracijos metu galimybių užtikrinimą bei neformalaus ugdymo programų, skirtų tiek priverstinių migrantų, tiek priimančios visuomenės, jos vietos bendruomenių atstovų mokymui(si).

UDK 376 + 316.4.063.3] – 054.74 (474.5) (043.3)

SL344. 2019-05-02, 3 leidyb. apsk. l. Tiražas 50 egz.

Išleido Kauno technologijos universitetas, K. Donelaičio g. 73, 44249 Kaunas
Spausdino leidyklos „Technologija“ spaustuvė, Studentų g. 54, 51424 Kaunas